

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Б. Д. Гаврилишина
Кафедра політології та філософії імені Сергія Коновала**

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«Політична боротьба з корупцією (порівняльний аналіз у країнах Східної
Європи)»**

Виконавець:

Студентка 4 курсу групи Пол-41

Гуглич Світлана

Науковий керівник:

доктор філософських наук,

професор Тетяна Чолач

Тернопіль–2025

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи боротьби з корупцією	4
РОЗДІЛ 2. Політична боротьба з корупцією в країнах Східної Європи	10
2.1. Аналіз рівня корупції в Україні, роль державних та громадських інституцій у протидії	10
2.2. Порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи	15
2.3. Оцінка ефективності різних стратегій, підходів і законодавчих ініціатив	19
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи боротьби з корупцією в Східній Європі	24
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається не лише глобальними тенденціями боротьби з корупцією, а й критичною ситуацією в посткомуністичних країнах Східної Європи. Корупція залишається однією з найбільших загроз для стабільності та розвитку цих держав, гальмуючи демократичні перетворення, підриваючи суспільну довіру до влади та обмежуючи економічний прогрес. Порівняння підходів до боротьби з корупцією в різних країнах регіону дозволяє виокремити ефективні стратегії та виявити чинники, які впливають на успіх або невдачу антикорупційних ініціатив.

Ступінь вивчення проблеми на сьогодні є значним, проте наукові дослідження, що поєднують порівняльний аналіз політичних механізмів боротьби з корупцією в країнах Східної Європи, залишаються обмеженими. Зокрема, відсутній детальний порівняльний аналіз сучасних підходів до боротьби з корупцією в країнах, що пережили трансформацію з постсоціалістичних систем до демократичних держав, та вплив політичних, економічних і культурних факторів на ефективність цих заходів.

Метою дослідження є здійснення порівняльного аналізу політичних механізмів боротьби з корупцією в країнах Східної Європи, оцінка ефективності різних підходів.

Відповідно до мети сформульовані такі **завдання**:

- дослідити роль політичних інститутів у боротьбі з корупцією в різних країнах регіону;
- проаналізувати основні антикорупційні стратегії, які використовуються в посткомуністичних країнах;

- визначити основні фактори, що впливають на ефективність боротьби з корупцією;

- порівняти результати реформ в окремих країнах та запропонувати рекомендації для поліпшення антикорупційних практик.

Об'єктом дослідження є політичні стратегії боротьби з корупцією в країнах Східної Європи.

Предмет дослідження - механізми, інструменти та ефективність реалізації політичних стратегій в конкретних країнах.

Методи дослідження включають порівняльний аналіз, методи контент-аналізу, аналіз статистичних даних, а також методи випадкового відбору прикладів для глибшого вивчення конкретних антикорупційних ініціатив.

Практичне значення роботи полягає в можливості формулювання рекомендацій щодо вдосконалення політики боротьби з корупцією для країн Східної Європи. Дослідження дозволить розробити більш ефективні стратегії антикорупційної боротьби, враховуючи специфіку соціально-політичних умов регіону, що буде корисним як для державних структур, так і для міжнародних організацій, що займаються цією проблемою.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Дипломна робота, зміст якої викладено на 36 сторінках. Вона складається зі вступу, трьох проблемних розділів, висновків та списку використаних джерел із 34 найменуваннями.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи боротьби з корупцією

Корупція є одним з найбільших викликів для ефективного функціонування сучасних держав та їх інститутів. Вона не лише підриває суспільну довіру до влади, а й створює перешкоди для економічного розвитку, сприяючи поглибленню соціальної нерівності та зменшенню рівня добробуту громадян. У зв'язку з цим теоретичні та методологічні підходи до боротьби з корупцією стали важливою складовою наукових досліджень в області політичних наук, економіки та права.

Теоретичні засади боротьби з корупцією починаються з її чіткого визначення. Корупція часто розглядається як зловживання владою або службовим становищем з метою отримання особистої вигоди, що порушує принципи законності та справедливості. Вона включає в себе різноманітні форми: від неофіційних та прихованих угод до офіційних дій, які суперечать моральним нормам та етиці публічного служіння. Однак, визначення корупції не є однозначним і може варіюватися залежно від соціально-політичних умов та культурних контекстів кожної країни.

Сучасні теорії боротьби з корупцією базуються на кількох ключових підходах:

- «- інституційний підхід;
- економічний підхід;
- психологічний підхід;
- соціологічний підхід» [17, с. 23].

Інституційний підхід підкреслює важливість створення ефективних інститутів, які здатні контролювати діяльність державних органів і забезпечувати

прозорість. Важливим аспектом є створення незалежних антикорупційних органів, механізмів публічного контролю та реформування судової системи.

Згідно з економічним підходом, корупція є результатом економічних стимулів, таких як недосконалість ринкових механізмів та відсутність конкуренції. Борьба з корупцією вимагає усунення економічних причин, таких як монополії, непрозорість ринків та недостатній контроль над державними фінансами.

Психологічний підхід розглядає корупцію як результат особистих мотивів та моральних переконань індивідів, що дозволяють їм виправдовувати свої неправомірні дії. Важливими аспектами тут є освіта та культура, що сприяють формуванню антикорупційної свідомості.

Соціологічний підхід згідно з соціологічною теорією, корупція є соціально-політичним феноменом, який залежить від характеру соціальних взаємодій та взаємин у суспільстві. Важливими факторами є рівень соціальної інтеграції, довіра між громадянами та ефективність інститутів громадянського суспільства.

«Методологія боротьби з корупцією є багатогранною і поєднує різні підходи та методи аналізу. Важливими аспектами методології є порівняльний аналіз, кількісні методи, якісні методи і інституційний аналіз. Для вивчення ефективності антикорупційних політик часто використовується порівняльний метод, який дозволяє виявити найбільш успішні стратегії боротьби з корупцією в різних країнах або регіонах» [1].

Порівняння результатів реформ дає можливість оцінити вплив різних факторів, таких як політична воля, правова система, рівень громадянської активності. Аналітика, заснована на статистичних даних, дозволяє оцінити масштаби корупції та вплив антикорупційних заходів на соціально-економічні показники.

Для цього використовуються індекси, такі як Індекс сприйняття корупції (CPI) Transparency International, а також результати опитувань громадської думки та експертні оцінки. Інтерв'ю з політиками, експертами, а також аналіз політичних документів і судових справ дозволяють глибше зрозуміти внутрішні механізми боротьби з корупцією, виявити потенційні проблеми та ефективність антикорупційних органів на практиці.

Методологія інституційного аналізу зосереджується на вивченні взаємодії між різними державними інститутами, їх здатності до ефективного контролю та підзвітності. Це дозволяє оцінити, наскільки ефективні створені органи та системи для боротьби з корупцією.

«У сучасному світі боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, що включає правові, політичні, економічні та культурні ініціативи. Одним із важливих елементів є створення політичної волі на рівні керівництва держави для впровадження антикорупційних реформ. Окрім того, важливу роль відіграють прозорість і підзвітність державних інститутів, а також посилення ролі громадянського суспільства в контролі за діяльністю влади» [34].

Основним інструментом в сучасній боротьбі з корупцією є також цифровізація та електронне врядування, які дозволяють зменшити людський фактор у процесах надання публічних послуг, зробити інформацію доступною та публічною. Крім того, важливим напрямом є міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією, що включає участь держав у міжнародних організаціях, таких як ООН, Рада Європи, а також взаємодія між різними країнами для боротьби з транснаціональною корупцією.

Таким чином, теоретико-методологічні основи боротьби з корупцією є багатограними і включають різні підходи, які можуть бути застосовані в залежності від контексту та специфіки кожної країни. Важливим є комплексний

підхід, який поєднує правові, економічні та політичні методи, а також інтеграцію громадянського суспільства у процеси боротьби з корупцією. Від ефективності цих заходів значною мірою залежить не лише розвиток демократичних інститутів, а й рівень економічного та соціального розвитку держав.

Варто також розглянути «роль культурних і соціальних факторів у формуванні корупційних практик та сприйнятті корупції суспільством. Культурні особливості, такі як історичні традиції, соціальні норми та етика, значною мірою визначають, наскільки корупція вважається неприязною та соціально неприпустимою у певному суспільстві. У країнах, де корупційні практики мають глибокі корені в історії або культурі, боротьба з ними може бути особливо складною, адже в таких суспільствах корупція часто сприймається як частина «нормальної» практики взаємодії з державними інститутами» [2, с. 45].

Крім того, важливо враховувати роль політичних партій та лідерів у боротьбі з корупцією. Політична воля, як ключовий чинник успіху антикорупційних ініціатив, часто залежить від політичного контексту, а також від здатності урядів протистояти тиску корупційних груп інтересів. Влада, яка має на меті реальну боротьбу з корупцією, повинна бути готова до здійснення непопулярних реформ, таких як зміна законодавства, посилення правозастосування та збільшення контролю за витратами державних коштів. Водночас, реалізація цих заходів часто зустрічає опір з боку тих груп, які виграють від збереження існуючого стану речей.

Не менш важливим є фактор громадянського суспільства, яке відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості, підзвітності і контролю над діяльністю державних органів. В умовах ефективної громадянської участі, люди мають змогу активно взаємодіяти з урядом, вимагати змін та викривати корупційні схеми. Організації, що спеціалізуються на моніторингу та розслідуванні корупційних правопорушень, допомагають збирати доказову базу і поширювати

інформацію серед населення, що сприяє підвищенню рівня свідомості громадян та підвищенню тиску на владу.

«Сучасні технології та інновації також вносять свій вклад у боротьбу з корупцією. Цифровізація процесів управління державними ресурсами, автоматизація держзакупівель, електронні платформи для подачі заявок на отримання публічних послуг – усе це знижує ймовірність виникнення корупційних практик, оскільки забезпечує більшу прозорість і зменшує людський фактор у процесах прийняття рішень. Використання технологій блокчейн, які забезпечують непідробність даних та верифікацію транзакцій, дає можливість значно підвищити рівень контролю над державними витратами» [33, с.12].

Одним із новітніх аспектів у боротьбі з корупцією є розширення міжнародних ініціатив, спрямованих на координацію зусиль між державами та міжнародними організаціями. Міжнародне співробітництво в цій сфері стає важливим, оскільки корупція має транснаціональний характер і часто виходить за межі однієї країни. Спільні зусилля у створенні міжнародних стандартів боротьби з корупцією, такі як Конвенція ООН проти корупції, дозволяють державам краще координувати свої зусилля та обмінюватися найкращими практиками.

Нарешті, значення має також освіта та просвітницька робота серед громадян. Виховання у суспільстві негативного ставлення до корупції через навчальні програми, кампанії з підвищення обізнаності та інформаційні кампанії може значно змінити загальне сприйняття цього явища. Формування у громадян активної громадянської позиції, прагнення до боротьби з корупцією на всіх рівнях життя – від державних установ до приватних підприємств – є важливим етапом у досягненні стійкої боротьби з корупцією в суспільстві [3].

Таким чином, комплексний підхід до боротьби з корупцією вимагає інтеграції теоретичних, методологічних і практичних аспектів, які враховують як інституційні, так і культурні та соціальні чинники. Тільки через поєднання різних рівнів впливу на корупцію можна досягти реальних змін і створити умови для сталого розвитку демократичних інститутів і економічного зростання.

РОЗДІЛ 2. Політична боротьба з корупцією в країнах Східної Європи

2.1. Аналіз рівня корупції в Україні, роль державних та громадських інституцій у протидії.

Аналіз рівня корупції в Україні та роль державних і громадських інституцій у протидії цьому явищу є надзвичайно актуальними питаннями в сучасному політичному та соціальному контексті країни. Корупція в Україні залишається серйозною проблемою, яка має глибокі історичні корені та негативно впливає на розвиток економіки, соціальної сфери та політичних інститутів. Вона підриває довіру громадян до державних органів, знижує ефективність управління та спотворює принципи правового держави.

За результатами щорічного Індексу сприйняття корупції (CPI) Transparency International, «Україна протягом останніх років демонструє поліпшення в рейтингах, проте все ще залишається серед країн з високим рівнем корупції. Це свідчить про те, що реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, хоч і дають позитивні результати, однак є недостатніми для забезпечення стабільного й тривалого ефекту. Корупція залишається поширеним явищем у державному апараті, зокрема в правоохоронних органах, судовій системі, а також у сфері державних закупівель та використання публічних коштів. За результатами опитувань громадської думки, багато українців вважають корупцію основною перешкодою для розвитку країни, і незважаючи на активні антикорупційні ініціативи, вони часто не бачать реальних змін у цьому напрямі» [4, с.12].

Одним із важливих факторів, що сприяють збереженню корупційних практик, є недостатня незалежність і ефективність антикорупційних органів, а також недосконалість судової системи, де справи про корупцію часто затягуються або закриваються через відсутність належних доказів або політичний тиск. Розслідування корупційних злочинів у таких умовах вимагає

величезних зусиль, а органи, що здійснюють такі розслідування, часом стають об'єктами політичних маніпуляцій.

У боротьбі з корупцією важливу роль відіграють як державні, так і громадські інституції. На державному рівні основними інституціями, які займаються боротьбою з корупцією, є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Державне бюро розслідувань (ДБР). Вони мають повноваження здійснювати розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних правопорушень. Крім того, важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє також судова система, яка має бути реформована для забезпечення більшої прозорості, незалежності та ефективності. Створення антикорупційних судів, які мають спеціалізуватися на розгляді справ цієї категорії, є одним із важливих кроків для підвищення ефективності боротьби з корупцією [32].

Громадські організації та рухи також займають важливу позицію в антикорупційній боротьбі. Вони здійснюють моніторинг діяльності влади, організовують кампанії з підвищення обізнаності про корупційні практики, проводять дослідження та публікують матеріали про конкретні випадки корупції. Однією з найбільш відомих таких організацій є Transparency International Україна, яка активно працює над виявленням корупційних ризиків у державному секторі та сприяє розробці політик для покращення антикорупційного середовища. Також важливими є ініціативи, спрямовані на просвітницьку роботу серед населення, формування культури нульової толерантності до корупції, що є основою для зміни загального сприйняття цього явища в суспільстві.

Одним з важливих кроків на шляху до ефективної боротьби з корупцією є зміцнення інституційної спроможності держави. Для цього необхідно продовжувати реформи, які забезпечать прозорість в управлінні державними ресурсами, покращать контроль за публічними фінансами та державними

закупівлями. Створення електронних платформ для публічних послуг, що дозволяють громадянам отримувати доступ до інформації та контролювати державні витрати, також є важливим інструментом у протидії корупції.

«Суттєвим аспектом боротьби з корупцією є також міжнародне співробітництво. Оскільки корупція часто має транснаціональний характер, країни повинні співпрацювати на міжнародному рівні для ефективного виявлення і покарання корупційних злочинців, які виводять кошти за кордон. У цьому контексті важливими є міжнародні угоди та конвенції, такі як Конвенція ООН проти корупції, яка передбачає механізми для співпраці між державами та допомогу в розслідуванні і переслідуванні корупційних злочинів» [5, с. 61].

У підсумку, рівень корупції в Україні залишається високим, однак є певні позитивні зрушення у боротьбі з цим явищем завдяки діяльності державних інституцій, антикорупційних органів та громадських організацій. Проте для досягнення стійких результатів важливо не лише посилювати законодавство, але й проводити глибокі реформи в усіх сферах суспільного життя, що дозволить створити умови для ефективної боротьби з корупцією та забезпечення прозорості і підзвітності державних органів.

Для подальшого посилення боротьби з корупцією в Україні важливо врахувати сучасні виклики та можливості, що виникають в умовах глобалізації та розвитку новітніх технологій. Одним із ключових аспектів є цифровізація та електронне врядування, які мають значний потенціал для боротьби з корупцією, оскільки знижують рівень людського фактору у процесах прийняття рішень та зменшують можливості для зловживань. Створення і розвиток електронних платформ для надання публічних послуг, автоматизація процесів та введення електронних аукціонів для державних закупівель дозволяють забезпечити прозорість і конкурентність у використанні державних ресурсів. Окрім того, система електронних декларацій для публічних службовців, яка стала

обов'язковою після реформ 2016 року, дозволяє здійснювати контроль за доходами та майном державних чиновників, що значно ускладнює можливості для корупційних правопорушень [31].

Важливою інновацією є використання технологій блокчейн для забезпечення надійності і прозорості у сфері державних фінансів. Блокчейн може бути використаний для забезпечення прозорості фінансових операцій, а також для створення захищених і відкритих баз даних, що дозволяє громадянам і контролюючим органам ефективно відслідковувати витрати державних коштів. Кілька ініціатив в Україні вже передбачають використання блокчейн-технологій у сфері електронного урядування, зокрема для реєстрації прав на нерухомість та земельні ділянки.

«Крім технологічних новацій, важливим фактором є посилення міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією. Протидія корупції вимагає координації зусиль не тільки всередині країни, а й на міжнародному рівні, оскільки корупційні злочини часто носять транснаціональний характер. Україні важливо продовжувати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, Рада Європи, а також з іншими країнами у боротьбі з міжнародною корупцією. Наприклад, країни Європейського Союзу активно сприяють Україні у розвитку антикорупційних ініціатив і надають технічну допомогу для створення незалежних антикорупційних органів і навчальних програм для правоохоронців» [6, с. 36].

Невід'ємною частиною успішної боротьби з корупцією є освіта і просвітницька робота. Формування у громадян нульової толерантності до корупції з раннього віку через освітні програми та медіа-кампанії дозволяє зменшити соціальну легітимність корупційних практик і створити атмосферу нетерпимості до будь-яких проявів корупції. Важливо проводити кампанії, що наголошують на негативних наслідках корупції для економіки та добробуту

громадян, що допоможе формувати громадську свідомість і змусить державу діяти більш ефективно.

Проте одним із найважливіших чинників для успішної боротьби з корупцією є політична воля на найвищому рівні. Зміни в країні неможливі без підтримки високопрофесійних та відданих реформам лідерів, готових протистояти тиску корупційних угруповань. Це включає, зокрема, прийняття важливих реформ, таких як судова реформа, яка має забезпечити незалежність суддів і справедливість судових процесів, а також реформу правоохоронних органів для зменшення впливу корупції в цих структурах [30].

В Україні на сьогоднішній день спостерігається певне покращення ситуації завдяки створенню нових антикорупційних органів, таких як НАБУ, САП і Національна агенція з питань запобігання корупції (НАЗК), а також через більш активну громадянську позицію та боротьбу з корупцією з боку організацій громадянського суспільства. Однак, для досягнення реальних і стійких результатів необхідно продовжувати реформи в усіх напрямках, забезпечувати ефективний контроль за виконанням антикорупційних заходів та посилювати взаємодію між державними і приватними інститутами для зміцнення демократичних цінностей та інститутів у країні.

Таким чином, хоча Україна і досягла певних успіхів у боротьбі з корупцією, проблема залишається складною і вимагає комплексного підходу, який поєднує технологічні інновації, міжнародне співробітництво, просвітницькі ініціативи та політичну волю для забезпечення стійких змін. Тільки через зміцнення інститутів, розвитку інновацій та створення атмосфери нульової толерантності до корупції можна сподіватися на реальний прогрес у боротьбі з цим соціально-економічним явищем [25].

2.2. Порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи

Порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи показує, що хоча ці країни мають спільну історичну спадщину, зокрема перехід від соціалізму до демократичних структур, їхні стратегії боротьби з корупцією значно відрізняються. Це пов'язано з різними політичними, економічними та соціальними умовами, а також з рівнем розвитку інститутів правопорядку та антикорупційних органів.

Одним із яскравих прикладів є Польща, де «після вступу в Європейський Союз було запроваджено серйозні реформи, спрямовані на покращення рівня управління та боротьбу з корупцією. Польща активно впроваджує інструменти прозорості, такі як електронні реєстри, онлайн-платформи для державних закупівель та електронне декларування, що дозволяють значно знизити рівень адміністративної корупції. Ключовим елементом боротьби з корупцією стала також незалежність судової системи і правоохоронних органів, хоча в останні роки в Польщі спостерігається політизація судової реформи, що ставить під сумнів ефективність існуючих механізмів боротьби з корупцією» [20, с. 39].

Чехія, зі свого боку, застосовує подібні підходи, акцентуючи увагу на розвитку системи електронного урядування та підвищенні прозорості фінансування політичних партій. Проте країна стикається з певними проблемами у правозастосуванні через слабкість судової системи та неповну незалежність антикорупційних органів. Одним із важливих кроків стало створення Антикорупційного агентства, яке повинне зменшити вплив корупційних структур на державну політику.

У країнах Балтії (Естонія, Латвія, Литва) корупція традиційно має менший рівень, але це не означає, що ці країни не стикаються з проблемами. Естонія,

наприклад, стала одним із лідерів у боротьбі з корупцією завдяки своїй політиці цифровізації. Введення електронних сервісів, таких як електронне голосування, електронні документи, реєстри майна та податків, дозволяє знизити можливості для маніпуляцій і корупційних схем. Система управління на основі цифрових технологій створює високий рівень прозорості в державному управлінні. Латвія і Литва також продовжують модернізацію своїх антикорупційних стратегій, однак через економічну нерівність та слабкість політичної волі іноді стикаються з труднощами у повному виконанні своїх антикорупційних програм [10; 15].

В Україні боротьба з корупцією набула особливої актуальності після Революції гідності в 2014 році. Створення спеціалізованих антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), стало важливим кроком у реформах. Водночас реформа судової системи та правоохоронних органів і досі є не завершеною, що створює перепони для ефективної боротьби з корупцією. Окрім того, високий рівень політичної корупції та зв'язків між бізнесом і державою ускладнюють реалізацію антикорупційних ініціатив. Підтримка міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу та США, також має важливе значення для успіху реформ.

«У Болгарії, незважаючи на реформаторські зусилля, корупція залишається значною проблемою. Відсутність незалежних антикорупційних органів і слабкість судової системи дозволяють продовжувати існування корупційних схем. За останні роки Болгарія отримала низькі оцінки за рівень боротьби з корупцією в рамках Європейського Союзу, зокрема через відсутність конкретних досягнень у реформуванні судової та правоохоронної системи» [7, с. 48].

Румунія, хоча й зробила значні кроки в напрямку боротьби з корупцією завдяки створенню Національної антикорупційної дирекції (DNA) та іншої інфраструктури для боротьби з корупційними злочинами, також стикається з

проблемами через політичну та економічну нестабільність. На певних етапах країна переживала періоди політичних криз, коли уряди намагалися ослабити або відновити певні механізми боротьби з корупцією під тиском олігархічних груп.

Порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи демонструє, що успішна антикорупційна політика залежить від кількох факторів:

- «- політичної волі;
- незалежності судової системи;
- ефективності антикорупційних органів;
- рівня розвитку інституцій цифрового урядування» [29].

Країни, які змогли поєднати модернізацію судової системи з цифровими інноваціями, мають кращі результати в зниженні рівня корупції. Водночас, на прикладі деяких країн, як Польща та Естонія, видно, що створення прозорих і відкритих платформ для державних послуг та розширення громадського контролю можуть значно змінити ситуацію в боротьбі з корупцією.

Порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи також демонструє важливість культурних та соціальних аспектів у цьому процесі. Наприклад, в країнах з більш розвиненою громадянською свідомістю та традицією контролю за владою боротьба з корупцією часто є більш успішною. Це можна спостерігати на прикладі країн Балтії, де громадські організації активно залучаються до моніторингу діяльності влади та боротьби з корупцією. Громадські рухи та активісти відіграють значну роль у виявленні корупційних схем і організації протестів, що створює додатковий тиск на державні інститути для проведення реформ [8].

Також варто зазначити, що важливим чинником у боротьбі з корупцією є роль медіа. В країнах Східної Європи, де свобода преси знаходиться під

постійним тиском, медіа мають надзвичайно важливу роль у виявленні корупційних скандалів та інформуванні громадськості про зловживання. Наприклад, у Болгарії та Румунії журналісти часто стають мішенню для політичних і бізнесових еліт, що намагаються придушити об'єктивне висвітлення корупційних справ. Проте, попри труднощі, медіа в цих країнах часто є важливими союзниками у боротьбі за прозорість і справедливість, сприяючи виведенню корупції на загальнодержавний рівень [27].

Не менш важливим є міжнародний аспект боротьби з корупцією, оскільки корупція має глобальний характер, і багато зловживань здійснюється через транснаціональні схеми. Європейський Союз та міжнародні організації відіграють ключову роль у створенні антикорупційних стандартів та наданні технічної допомоги країнам Східної Європи в боротьбі з цим явищем. Наприклад, ЄС активно підтримує реформування антикорупційних органів та судової системи в Україні, Румунії та Болгарії, надаючи фінансову та технічну допомогу для створення більш прозорих та ефективних механізмів. Крім того, міжнародні антикорупційні організації, такі як Transparency International, регулярно оцінюють ситуацію з корупцією в країнах Східної Європи, що дозволяє виявляти проблемні аспекти та надавати рекомендації щодо покращення ситуації.

Крім того, цікавою є роль технологічних інновацій в антикорупційних ініціативах, що швидко розвиваються в багатьох країнах регіону. Останнім часом спостерігається глобальна тенденція до використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика великих даних та блокчейн, для виявлення корупційних схем. У багатьох країнах Східної Європи, зокрема в Естонії та Польщі, активно застосовуються ці технології для вдосконалення процесів управління та запобігання зловживанням. Наприклад, використання великих даних дозволяє відслідковувати аномальні фінансові потоки, які можуть свідчити про корупційні правопорушення. Введення систем блокчейн у фінансові та

урядові процеси може забезпечити непідробність даних і зробити їх доступними для громадського контролю [9].

Також важливим є питання внутрішньої політичної стабільності та волі до реформ. У країнах, де існує сильний олігархічний вплив і концентрація влади в руках кількох осіб або груп, боротьба з корупцією може бути значно ускладнена. Іноді навіть найкраще розроблені антикорупційні стратегії не можуть бути реалізовані через внутрішній політичний тиск або опір зі сторони впливових осіб. В таких умовах політична воля до реформ та боротьби з корупцією має вирішальне значення, оскільки навіть створення ефективних інститутів може не принести бажаних результатів без підтримки з боку політичних еліт.

Таким чином, порівняння підходів до боротьби з корупцією в країнах Східної Європи вказує на те, що ефективна боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, що включає не лише створення антикорупційних органів і реформування судової системи, але й активну роль громадянського суспільства, медіа, міжнародних партнерів і технологічних інновацій. Крім того, на успіх боротьби з корупцією сильно впливають політична стабільність, соціальна свідомість та культурні фактори, які формують ставлення до корупції в суспільстві.

2.3. Оцінка ефективності різних стратегій, підходів і законодавчих ініціатив.

Оцінка ефективності різних стратегій, підходів і законодавчих ініціатив у боротьбі з корупцією є важливою складовою для розуміння, які методи працюють в реальних умовах, а які потребують коригування чи вдосконалення. У цьому контексті ефективність можна вимірювати за кількома критеріями: зменшення рівня корупції, зміцнення довіри громадян до державних інститутів, поліпшення

прозорості в державних фінансах, а також підвищення рівня відповідальності серед державних службовців і політичних еліт.

Одним із найбільш широко застосовуваних підходів є створення спеціалізованих антикорупційних органів. На прикладі таких структур, як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), можна побачити, що наявність незалежних органів, здатних вести розслідування високопрофесійно та без політичного тиску, може суттєво покращити боротьбу з корупцією. Проте ефективність таких органів багато в чому залежить від політичної волі та здатності держави підтримувати їх незалежність. У країнах, де створення таких інститутів супроводжується тиском на їх роботу або політичною втратою незалежності, як це спостерігається в деяких країнах Східної Європи, результати можуть бути негативними [26].

Інший важливий підхід - це законодавчі ініціативи, які націлені на підвищення прозорості в діяльності державних органів і запобігання корупційним схемам. Закони про електронне декларування, які набули широкого поширення в Україні та інших пострадянських країнах, можуть бути важливим інструментом у боротьбі з корупцією. Вони дозволяють перевіряти майно та доходи публічних службовців, що зменшує можливість для приховування корупційних доходів. Однак, для того, щоб ці ініціативи мали реальний ефект, важливо забезпечити їх належне виконання та контроль, оскільки без належного моніторингу такі закони можуть стати лише формальністю.

Крім того, «технологічні інновації», зокрема застосування електронного урядування, також зарекомендували себе як ефективний інструмент у боротьбі з корупцією. Наприклад, автоматизація процесів державних закупівель або надання публічних послуг, що реалізуються через онлайн-платформи, дозволяє знижувати людський фактор, який часто є джерелом корупційних практик. У країнах, де активно використовуються такі технології, як, наприклад, в Естонії,

можна спостерігати значне зниження рівня корупції, оскільки ці процеси стають більш прозорими та відкритими для громадян і організацій, що здійснюють контроль» [11].

Не менш важливим елементом у боротьбі з корупцією є створення системи підзвітності та громадського контролю. Громадянське суспільство та незалежні медіа грають важливу роль у виявленні корупційних злочинів та тиску на владу для прийняття антикорупційних рішень. Проте ефективність таких ініціатив безпосередньо залежить від свободи преси та здатності громадських організацій працювати без політичних або економічних обмежень. Зокрема, в країнах, де існують обмеження на свободу слова та права людей на інформацію, антикорупційні ініціативи мають значно меншу ефективність.

Ще одним важливим аспектом є міжнародна підтримка у боротьбі з корупцією. Багато країн Східної Європи отримують допомогу від Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, зокрема в реалізації програм антикорупційних реформ. Така допомога включає фінансування, технічну підтримку та обмін досвідом у розробці ефективних стратегій. Проте для досягнення стійких результатів важливо, щоб країни не лише отримували допомогу, а й реалізовували реформи на внутрішньому рівні, маючи чітке стратегічне бачення боротьби з корупцією [24].

Загалом, можна сказати, що ефективність стратегій і законодавчих ініціатив у боротьбі з корупцією залежить від багатьох факторів, включаючи рівень політичної волі, здатність державних інститутів до самореформації, розвиток інструментів громадського контролю та технологічні інновації. Однак, для того, щоб ці ініціативи мали довгостроковий ефект, необхідна комплексна та скоординована робота на всіх рівнях управління. Тільки в умовах чіткої та прозорої стратегії, що поєднує законодавчі зміни, створення антикорупційних

інститутів, розвиток громадянського суспільства та використання новітніх технологій, можна очікувати реального прогресу в зниженні рівня корупції.

До додаткових аспектів, що важливі для оцінки ефективності стратегій боротьби з корупцією, варто також врахувати вплив соціокультурних факторів. У багатьох країнах Східної Європи корупція довгий час була частиною повсякденного життя, і зміна ставлення до цього явища вимагає часу. Оскільки корупція в деяких випадках сприймалася як «нормальна» практика, що допомагає вирішувати проблеми, зміна свідомості громадян є ключовим елементом для успіху в боротьбі з корупцією. Тут важливу роль відіграють освітні програми, підвищення рівня правової грамотності серед населення, а також зміна культурних і суспільних уявлень про справедливість і моральність [12].

Важливим є також аспект політичної та економічної стабільності. Зазвичай корупція процвітає в умовах економічної нерівності та політичної нестабільності, коли олігархи та політики можуть використовувати корупційні схеми для збереження влади та впливу. Країни, що перебувають в умовах політичної кризи або мають слабкі інститути правопорядку, стикаються з великими труднощами у боротьбі з корупцією. В таких випадках ефективні стратегії потребують не лише реформ у правоохоронній та судовій системах, але й глибших змін у політичному середовищі.

Також варто згадати про економічний аспект боротьби з корупцією. Одним з важливих кроків для зменшення корупційних ризиків є створення стимулів для чесного бізнесу та підприємництва. Це може включати спрощення процедур ведення бізнесу, зменшення податкового навантаження та удосконалення системи регулювання. Наприклад, прозорі тендери та публічні закупівлі можуть значно знизити можливості для корупційних схем у приватному секторі. У країнах, де існує підтримка малого та середнього бізнесу, а також сприятливі умови для інвестицій, корупція часто виявляється менш впливовою на економіку.

Важливим є також питання міжнародної співпраці. Корупція не знає кордонів, і багато корупційних схем носять транснаціональний характер. Саме тому міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк, Європейський Союз, активно підтримують створення і впровадження ефективних антикорупційних стратегій у країнах Східної Європи. Міжнародні партнери можуть допомогти не тільки фінансово, але й через надання технічної допомоги та консультацій, зокрема щодо вдосконалення антикорупційних законів, впровадження міжнародних стандартів прозорості та боротьби з відмиванням коштів [23].

Також варто зазначити, що ефективність антикорупційних ініціатив не завжди можна оцінити лише через статистику та показники боротьби з корупцією. Важливим аспектом є зміна загального клімату в суспільстві - зростання довіри до державних інститутів, покращення інвестиційного клімату та рівня життя населення. Тому вимірювання успіху антикорупційних стратегій має включати не лише скорочення кількості корупційних випадків, а й довгостроковий позитивний вплив на розвиток країни в цілому.

Таким чином, ефективність стратегій боротьби з корупцією багато в чому залежить від інтеграції різноманітних підходів - правових, економічних, соціальних та культурних. Тільки комплексний підхід, який враховує всі аспекти суспільного життя, може призвести до реальних змін у боротьбі з цим явищем.

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи боротьби з корупцією в Східній Європі

Проблеми та перспективи боротьби з корупцією в Східній Європі є одними з найбільш актуальних питань для розвитку регіону, оскільки корупція залишалася значною перепоною для ефективного функціонування державних інститутів та економічного розвитку. Водночас, хоча деякі країни цього регіону досягли певного прогресу, корупція все ще залишається серйозною проблемою в більшості з них. Однією з головних проблем є історичний контекст, в якому корупція мала системний характер у період комуністичних режимів, і хоча багато що змінилося після переходу до демократії, корупційні звички і механізми продовжують зберігатися [13; 23].

Одна із основних викликів для країн Східної Європи полягає у тому, що корупція залишається глибоко вкоріненою в політичних та економічних структурах, особливо в тих країнах, де олігархи та еліти мають значний вплив на державні органи. Це створює серйозні перешкоди для реформування судової системи, правоохоронних органів і інших важливих інститутів, оскільки олігархи зацікавлені в збереженні системи, яка дозволяє їм отримувати прибутки через корупційні схеми. У країнах, де олігархічні групи досі мають великий вплив на політичний процес, боротьба з корупцією залишається обмеженою через їхній опір змінам.

Іншою проблемою є недостатня ефективність антикорупційних органів. Хоча в деяких країнах, таких як Україна, Румунія і Болгарія, були створені спеціалізовані антикорупційні бюро або інші органи, їх робота часто ускладнена політичним тиском або браком ресурсів для ефективного виконання своїх обов'язків. Це часто призводить до того, що навіть за наявності законодавчої бази, що передбачає покарання за корупційні діяння, ці органи не мають достатньо впливу для боротьби з високопрофесійними корупційними схемами. Внаслідок

цього, низька ефективність антикорупційних органів залишається великою проблемою для боротьби з корупцією [21].

Ще однією важливою проблемою є відсутність повної прозорості в державних закупівлях, бюджетних витратах та інших фінансових операціях. Часто в країнах Східної Європи процеси державних закупівель і розподілу фінансових ресурсів не є достатньо прозорими, що дає можливість для маніпулювання і корупційних схем. Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити контроль за витратами державних коштів, покращити механізми публічних тендерів і закупівель, а також розвивати інструменти електронного урядування, які можуть зробити ці процеси більш відкритими та доступними для громадськості.

Що стосується перспектив, то одним з головних напрямків для боротьби з корупцією в Східній Європі є зміцнення демократичних інститутів і розвиток громадянського суспільства. Активна участь громадян, а також незалежних медіа, є одним з ефективних механізмів протидії корупції, оскільки вони можуть виявляти корупційні схеми, піддавати їх розголосу і таким чином тиснути на владу для прийняття рішучих заходів. Розвиток технологій, таких як платформи для повідомлення про корупцію, що дають можливість громадянам анонімно повідомляти про випадки зловживань, також відкриває нові можливості для виявлення та боротьби з корупцією [14].

Іншим важливим напрямком є зміцнення незалежності судової системи, оскільки в багатьох країнах Східної Європи суди все ще піддаються політичному впливу, що перешкоджає ефективному покаранню корупціонерів. Для досягнення реального прогресу в боротьбі з корупцією необхідно проводити реформи судової системи, спрямовані на підвищення її незалежності і прозорості. Це включає як кадрові реформи, так і вдосконалення механізмів контролю за діяльністю суддів.

Також важливою перспективою є розвиток міжнародної співпраці в боротьбі з корупцією. У зв'язку з глобальним характером багатьох корупційних схем, міжнародні організації, такі як Європейський Союз, ООН і Світовий банк, можуть допомогти країнам Східної Європи впроваджувати ефективні антикорупційні стратегії, надавати технічну допомогу та забезпечувати моніторинг. Європейський Союз, зокрема, активно працює з країнами, що прагнуть вступити в його склад, допомагаючи їм проводити антикорупційні реформи та стандартизацію антикорупційного законодавства [22].

Підсумовуючи, можна сказати, що боротьба з корупцією в Східній Європі є тривалим і складним процесом, який вимагає комплексного підходу. Країни цього регіону мають серйозні проблеми, зокрема пов'язані з впливом олігархічних структур на політичне життя, недостатньою ефективністю антикорупційних органів та відсутністю прозорості в економічних процесах. Однак, через зміцнення демократичних інститутів, активізацію громадянського суспільства, реформування судової системи і посилення міжнародної співпраці є можливість досягти значного прогресу в боротьбі з корупцією в майбутньому.

Зважаючи на сучасний контекст боротьби з корупцією в Східній Європі, варто звернути увагу на кілька важливих аспектів, які з'явилися останнім часом і мають значний вплив на хід антикорупційних реформ у регіоні [16].

Одним із нових і потужних інструментів є застосування цифрових технологій та електронного урядування. В останні роки в країнах Східної Європи активно розвиваються інтернет-платформи, які дозволяють громадянам та організаціям безпосередньо взаємодіяти з державними структурами. Наприклад, електронні системи публічних закупівель (як Prozorro в Україні) значно знизили можливості для корупційних схем, оскільки всі тендери і закупівлі тепер є доступними для огляду громадськості. Такий підхід не лише забезпечує більшу

прозорість, але й дає можливість активному громадянському суспільству оперативно виявляти порушення [19].

Зокрема, в Україні та інших країнах регіону було запроваджено електронне декларування майна та доходів посадовців, що дозволило виявити численні випадки незаконного збагачення. Однак, як показує досвід, успішне застосування таких інструментів потребує високої технологічної готовності держави, а також захисту даних і належного моніторингу для забезпечення реальної відповідальності.

Ще однією важливою тенденцією є розвиток громадського контролю за діяльністю органів влади. У країнах Східної Європи спостерігається зростання впливу громадських організацій та активістів, що беруть участь у розслідуваннях корупційних схем та організують акції громадського тиску. Наприклад, в Румунії, Польщі та Україні активно працюють антикорупційні НГО, які допомагають сприяти розслідуванням, публікують аналітичні матеріали та звіти, а також підтримують соціальні ініціативи, що сприяють зміні суспільної свідомості [17].

Наряду з цим, важливими є і міжнародні ініціативи у боротьбі з корупцією. Країни Східної Європи мають доступ до ресурсів та технічної підтримки міжнародних організацій, таких як Європейський Союз, Світовий банк та ООН, які допомагають розробляти антикорупційні стратегії та законодавство, а також надають фінансування для впровадження реформ. Водночас на міжнародному рівні розвиваються нові механізми боротьби з корупцією, зокрема міжнародна фінансова співпраця для боротьби з відмиванням коштів, а також міжнародні суди для переслідування корупціонерів, які ховають свої активи за кордоном.

Однак однією з основних проблем, що виникають у процесі впровадження антикорупційних реформ, є політична нестабільність та залежність від

політичних еліт. Корупція в багатьох країнах Східної Європи досягла такого масштабу, що її можна вважати частиною політичної культури, і це ускладнює реалізацію реформ. У таких умовах важливим є запровадження стратегій довгострокових змін, спрямованих не лише на боротьбу з окремими випадками корупції, але й на зміни у системі управління, правозастосуванні та формуванні нових стандартів для публічної служби [18].

Незважаючи на певні труднощі, перспективи боротьби з корупцією в Східній Європі виглядають позитивними завдяки впровадженню новітніх технологій, активній участі громадянського суспільства, вдосконаленню законодавства і підтримці з боку міжнародних організацій. Важливими аспектами є також зміцнення довіри до інститутів влади, покращення моніторингу та підзвітності публічних службовців, а також підтримка незалежних антикорупційних органів.

Не менш важливою є просвітницька робота, яка повинна здійснюватися на всіх рівнях – від шкіл і університетів до політичних інститутів. Громадяни, що мають чітке уявлення про наслідки корупції для економіки та суспільства, а також розуміють свою роль у забезпеченні прозорості, стануть більш активними в боротьбі з цим явищем [7; 19].

Загалом, для досягнення ефективних результатів необхідно поєднувати внутрішні зусилля із зовнішньою підтримкою, технологічними інноваціями, політичними реформами та активною участю громадян. Лише так можна очікувати поступового зменшення корупції в країнах Східної Європи в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи питання боротьби з корупцією в Східній Європі, можна зробити кілька ключових висновків, що відображають як досягнення, так і залишкові проблеми цього складного процесу. Оцінка поточної ситуації виявляє, що, хоча значний прогрес був досягнутий, корупція залишається серйозною перешкодою для розвитку держав, що досі відчувають наслідки корумпованих структур і політичних режимів минулих десятиліть. Проблеми корупції, які глибоко вкорінені в економічних і політичних системах, зберігають свою актуальність в ряді країн, навіть попри реалізацію численних антикорупційних ініціатив.

Одним із найбільших викликів залишається наявність олігархічних структур і їх вплив на політичну сферу. Ці структури часто перешкоджають глибоким реформам, адже вони володіють значними фінансовими та політичними ресурсами, що дозволяє їм контролювати ключові рішення в країні. В Україні, Румунії, Болгарії та інших державах Східної Європи цей феномен ще не подолано, і через це антикорупційні зусилля можуть зазнавати відкатів. Не менш важливим є питання політичної волі — корупція не може бути поборена лише через законодавчі ініціативи чи спеціалізовані інституції, якщо політичне керівництво не підтримує реформи або самі є частиною корупційних схем.

Проте, попри значні труднощі, є позитивні зміни. Прогрес у розвитку електронного урядування та публічних платформ для боротьби з корупцією стає все більш очевидним. Процеси цифровізації в багатьох країнах Східної Європи, зокрема в Україні та Молдові, допомогли покращити прозорість в управлінні державними фінансами, закупівлях та інших аспектах, де корупція раніше була поширеною. Впровадження систем електронного декларування майна чиновників і платформ для повідомлень про корупцію стає важливим

інструментом у боротьбі з цим явищем, хоча для повної ефективності необхідно більше інвестицій в технології та їх безпечне використання.

Ключовим аспектом, який також варто відзначити, є активізація ролі громадянського суспільства. Мобільність інформації, доступ до публічних даних, а також діяльність неурядових організацій і медіа допомагають сприяти розслідуванню корупційних схем. Громадський контроль стає невід'ємною частиною в процесі контролю за діями державних органів, що дозволяє знижувати рівень безкарності і забезпечувати більш справедливу відповідальність.

Успіхи в боротьбі з корупцією в Східній Європі також можна пов'язати із підтримкою міжнародних організацій. Європейський Союз, ООН, Світовий банк та інші міжнародні установи активно залучають країни Східної Європи до реформування їхніх правових та економічних систем. Наприклад, ЄС не лише надає фінансову допомогу, а й вимагає від своїх кандидатів впровадження певних стандартів у боротьбі з корупцією, що сприяє реалізації антикорупційних стратегій.

Одним з важливих результатів цих зусиль є зростання рівня правової грамотності серед громадян. Все більше людей розуміють, як працюють корупційні схеми і як можна їм протистояти. Проте зміна свідомості на національному рівні потребує часу. Оскільки корупція є не лише правовою проблемою, але й соціальною, надзвичайно важливою є просвітницька діяльність серед громадян, починаючи з шкіл та університетів.

Однак, незважаючи на наявність позитивних трендів, ще багато роботи залишається попереду. Однією з головних перспектив є реформа судової системи, яка є наріжним каменем для боротьби з корупцією. Без незалежних і справедливих суддів, здатних здійснювати правосуддя без політичного

втручання, усі антикорупційні ініціативи матимуть обмежену ефективність. Відновлення довіри до судів, проведення кадрових реформ, а також удосконалення механізмів контролю над судовою гілкою влади є невід'ємною частиною боротьби з корупцією.

Таким чином, перспективи боротьби з корупцією в Східній Європі безперечно є обнадійливими, однак для забезпечення сталих результатів потрібно враховувати цілу низку факторів. Це, в першу чергу, потребує політичної волі на всіх рівнях управління, зміцнення громадянського суспільства та подальших міжнародних ініціатив. Стратегічний підхід, який передбачає комплексний підхід до усіх аспектів: від зміни законодавства до підтримки демократії, економічного розвитку і культурних змін, має стати основою для стабільної боротьби з корупцією в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардачов Ю. М. Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування 2024. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_2/3.pdf
2. Боротьба з корупцією в різних країнах. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/borotba-z-korupciejuv-riznih-krainah.html>
3. Буряк К. Особливості антикорупційного законодавства в країнах Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. № 2. 2020. С. 356–360.
4. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2024. 564 с.
5. Верховний антикорупційний суд України (ВАКС). Офіційний вебсайт. URL: <https://vaks.gov.ua>
6. Войтенко Ю. М. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів. Науковий журнал «Політикус». 2022. Вип. 4-2. С.29-33
7. Гончарук-Чолач Т. В. Іntenції дослідження соціальної нерівності та стратифікації від античності до сьогодення. «Гілея: науковий вісник». Збірник наукових праць, К., 2020. Вип. 157 (№ 6). С. 35-41.
8. Гончарук-Чолач Т. В., Джугла Н. В., Чигур Р. Ю. Аналітичний екскурс в методичні теорії демократії. Науковий огляд. № 1 (64). 2020. С. 10-20
9. Гончарук-Чолач Т. Засоби масової інформації в політичному житті суспільства. К.: Ліра-К, 2020. 254 с.

10. Дабіжа В.В. Роль засобів масової комунікації в сучасному публічному управлінні: виклики та перспективи. Актуальні питання у сучасній науці. 2022. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-43-53](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-43-53)
11. Директива ЄС 2017/1371 про боротьбу з шахрайством та захист фінансових інтересів Європейського Союзу шляхом кримінального права. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371>
12. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>
13. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. Віче. 2024. Вип. 10. С. 27–29.
14. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
15. Звіт Transparency International: Індекс сприйняття корупції 2024. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
16. Комаров М. А. Порівняльний аналіз антикорупційного законодавства України та країн ЄС: імплементація та адаптація кращих практик. Сучасний науковий журнал, 2024. № 4(2). С. 50-56.
17. Копистира А.М. Причини корупції в країнах Європейського союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2022. Вип. 119. Ч. 1. С. 118–123.
18. Кравченко С. Теоретичне розуміння реформ як форми суспільних змін. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2020. № 2. С. 14-21.

19. Ларс Йохансен, Карін Хілмер Педерсен. Задля суспільного блага: боротьба з корупцією у нових державах-членах ЄС. URL: www.eurointegration.com.ua/articles

20. Михайлюк А. Р., Ісламом З. Р. Протидія корупції: порівняльний аналіз зарубіжного досвіду. Економіка і соціум. 2020. № 1 (10). С. 14-32

21. Мініч Р. Боротьба з корупцією: чого вчить досвід ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/3/7083870/>

22. Національне антикорупційне бюро Румунії (DNA). Офіційний вебсайт. URL: <http://www.pna.ro>

23. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Офіційний вебсайт. URL: <https://nabu.gov.ua>

24. Новак А. Антикорупційні реформи в Україні: Аналіз та перспективи. Журнал публічної політики та адміністрування. 2022. Т. 4. № 2. С. 45-58.

25. Новак А. М., Баштанник В. В. Особливості формування та реалізації національної антикорупційної політики як основи державно-управлінських реформ. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/90/2281/4913-1?inline=1>

26. Оберкович С., Кальницька І. Застосування антикорупційного законодавства США та Великобританії до українських компаній. Юридична Газета. 08 (402). 2020. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/zastosuvannyaantikorupciynogo-zakonodavstva-sshata-velikobritaniyi-do-ukrayinskih-kompaniy.html>

27. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 358 с.

28. Проект ProZorro: Прозорість державних закупівель в Україні. URL: <https://prozorro.gov.ua>

29. Романюк Б.В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. Науково-практичний журнал. 2019. № 21. С. 9–16.

30. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей (організація економічного співробітництва і розвитку; мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії). URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf>

31. Тіньков А.Л. Особливості протидії політичній корупції в ЄС. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tinkov.pdf>

32. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 233–246.

33. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/>

34. Як борються з корупцією в різних країнах світу. URL: https://antikor.com.ua/articles/76912jak_borjutjsja_z_koruptsijeju_v_riznih_krajinah_svitu